

כ"ז יז' תשפ"ב

24

The Name of the Parsha

The word Eikev literally means "because" or "as a result of" as in the opening verse of our Parsha: "As a result of your listening to these laws..."

A further meaning of the word Eikev is "heel". In the context of our verse, this has two implications:

- a.) That we should be careful in observing even the relatively "minor" commandments, which we might be tempted to "trample with one's heels" (Rashi ibid.).
- b.) Our Sages referred to the period immediately preceding the coming of Mashiach as "the 'heel' of Mashiach." Thus, explained the Tzemach Tzedek, our verse alludes to the pre-Messianic period when the Jewish people will eventually "listen to these laws" and return to God (Ohr Hatorah).

What is the connection between these two interpretations?

The absence of the Holy Temple clearly has a detrimental effect on the spiritual "health" of the Jewish people. In Temple times, the spiritual core of Judaism was easily accessible, and people found it simple to maintain an inspired and meaningful connection to their Creator. In times of exile, however, it is a struggle

merely to sustain a basic observance of the mitzvos, never mind attaining a spiritual appreciation of them.

Nevertheless, there is actually a unique advantage to our relatively "uninspired" exile Judaism which the spiritually nourished people of the Temple era did not possess. For ultimately, it is we who demonstrate true commitment to Jewish values, for we remain dedicated to God despite the fact that we are not easily inspired to love Him and fear Him. We do not see God, or feel God, for our generation is merely the "heel" of spiritual sensitivity. But that is also our advantage: We serve God, independent of our own feelings of inspiration—and that is the hallmark of genuine commitment.

Thus, having reached "the 'heel' of Mashiach," we no longer wish to "trample" upon the minor commandments; for the distinction between "minor" and "major" is only significant for those who appreciate and understand the true worth of the mitzvos, like the Jews of the Temple era.

Our greatness, however, is our simple faith. Our unsophisticated approach to Judaism connects us to the very core of God's Essence, which is simple and devoid of any multiplicity at all.

(Based on Eikev Sichos vol. 9, p. 71ff)

6טוואלכ

2) י"ז

חיות פנימיות מזה"ש. לכן מאד צריכים לזהר בזה, פי מלכוד גדל העניש של הפגם הנעשה בהפרדה העליונה למעלה, ואף גם זאת שמוסיף כח פנימיות לזולתם.

כשתתבונן ותירא שלא יקבלו האומות חיות ע"י זה יתבטלו

ועל זה הזהיר הכתוב כי תאמר בלבבך רבים הגוים האלה מומני, פרוש וי"כ"י משמע בלשון אשר"י, פרוש בשתאמר בלבבך ותבין איך שרבים הגוים האלה מומני, הינו שרבו ונגדלות וחיות הגויים האלה אינם פי אם מומני הינו שקבול חיות פנימיות שלהם הוא רק מפגם ישראל. פנ"ל, ועל ידי זה תהיה נזהר מאד בפגם המדות פנ"ל. אז לא תירא מהם, כי אם לא יקבלו כח וחיות על ידי הפגם המדות מאין יהיה להם כח. כמו שכתוב עשה ה' אלהיך לפרעה וילכל מצרים וגו', בן ועשה ה' אלהיך לכל העמים אשר אתה ירא מפניהם, פרוש שכן עשה לכל העמים אשר אתה ירא מבחינת לפניח"ם, בחינת פנימיות שלהם, שלא יקבלו החיות פנימיות על ידי פגם המדות של ישראל, ויחבטלו"ש, וישראל ישכן לבטח בארצם במקרה בימינו. אמן, בן יהי רצון, אמן:

דקדוקים בפסוק כי תאמר בלבבך וגו'
 פ"י תאמר בלבבך רבים הגוים וגו', לא תירא מהם וגו', לכל העמים אשר אתה ירא מפניהם וגו' (ו-י"ט) פ"י. ויש לדקדק, שבתחלה אמר לא תירא מהם, משמע שאין צריכים לירא מהם, ואחר כך אמר אשר אתה ירא מפניהם, משמע שיש איזה פחד מפניהם. עוד יש לדקדק, שבתחלה אמר לשון מו"ם, ואחר כך אמר לשון מפניה"ם.

האומות מקבלים ח"ו שפע ע"י פגם בישראל במידה שנגד האומה הזו

וזהו הבין כל זה, הנה כל העולם מקבלים שפע על ידי ישראל"י, וכשישראל פוגם באיזה מדה אזי תכף יונק מזה ויזאתה אמה המבונן נגד אותה מדה מהשבעה מדות"י, ומקבל

11

יודעת עם לבבך כי כאשר ייפד איש את בנו

ה' אלהיך מיסרך (ח' ה')

כונת הדברים, כי בעת שתסבול יסורים, לא תחשב, כי המה באים עליך בלא תכלית ומטרה, ואם תחשוב כן יהיו קשים עליך לסבלם, אך תדע, כי תכליתם הם לטובתך, כמו האב שמייסר את בנו, שבדאי אינו רוצה ביסוריו, אך מכיון בזה לטובתו, ורק מהיות האדם קצר עינים ורפה רוח אינו מבין זה, ונדמה לו, כי הרעה הבאה עליו הוא תכלית הרעה בלבד, ולכן לפי ראות עיניו והרהורי לבו מברך על שמועות רעות ברוד דיון האמת (ברכות נ"ד א'), אעפ"י שעל האמת אין הרעה רעה, ורק למראה עין קצרה נראית כן.

3

אם ככך

ועפ"י באור זה יתבאר בפסחים (ב' א') לא כהעולם הזה העולם הבא, העולם הזה על בשורות טובות אומר ברוד הטוב והמטיב ועל שמועות רעות אומר ברוד דין האמת, אבל בעולם הבא כולו הטוב והמטיב, ע"כ. וזה יתבאר, מפני שבעולם הזה דמיונו של אדם כוזב לו, ואם קרהו רעה יחשוב שאמנם רעה היא, ולכן מברך ברוד דיון האמת, אבל בעוה"ב יראה זיבין כי גם הרעה היא תכלית הטובה, ולכן על הכל יברך הטוב והמטיב. וכן יתבאר בזה מה שאנו אומרים בתפלה לברכת החודש, חיים שתמלא משאלות לבנו לטובה, והנה המלה "לטובה" לכאורה מיותרת, כי בודאי משאלות לבו של אדם הוא לטובה, וכן נוסח התפלה בשמונה עשרה ותן שכר טוב, ג"כ לא נתבאר, כי אם נותן שכר בודאי טוב הוא, אך מפני שקצרה עינו וצר לבו של אדם לדעת ולהשיג מה היא טובה אמיתית, ולפעמים הוא מחשב שהדבר רע והוא באמת טוב, וכן להיפך פעמים שמחשב שהדבר טוב ועל האמת הוא רע, וכענין שנאמר (קהלת ז') יש רעה וגר איש אשר יתן לו האלהים עושר ונכסים ולא ישליטנו האלהים לאכל ממנו כי איש נכרי יאכלנו, וכן ידוע, כי רבוי כסף וזהב שהיו לישראל במדבר גרם להם מעשה העגל, וכמש"כ להלן בפרשה (פסוק י"א-י"ד) השמר לך וגר' פן תאכל ושבעת ובתים תבנה ושבתי ובקרך וצאנך ירביון וכסף וזהב ירבה לך ורם לבבך ושכחת את ה' וגר', (ועיין ברכות ל"ב א'), וכן ידוע, כי עשרו של קרה הי' בעוכריו להחזיק במחלוקת עדי אובד לאם כן אף כי לפי ראות אנוש עשירות הוא ענין טוב, אך על האמת הוא ענין רע, לכן אנו מבקשים שתמלא משאלות לבנו כפי הטובה הידוע לך באמת.

26

ועפ"י באור זה יובן מה שאמרו במשנה ברכות (מ' ב') על החומץ דעל הנובלות (פירות שנשרו מן האילן קודם זמנם) ועל הגובאי (חגבים להורים), אומר שהכל, רבי יהודה אומר, אין מברכים עליהם משום שהם מין קללה, ע"כ, וצריך לומר, דאין זה דומה למה שאמרו בברכות שם, כשם שמברכין על הטובה כד מברכין על הרעה, משום דשם איירי במקרה רע או באסון שקרה לאדם בחייו, ופירשו בגמרא שם, בטעם הברכה, משום שאין אדם יודע מה רעה לו, ואפשר שמרעה זו תצא לו טובה, אבל במאכל שהוא מקולל, או האוכל דומה למחבל בעצמו ולא שייך ברכה על זה.

31

36

4

ככה קרה וביקש

(ט) לוחות האבנים, יש להצטונן על מה שהחזיר כנס פעמים צרכים זו סלומות היו של אבנים, כי מה לנו אם של עץ או מחכות, כי תכלית כונתו כאל להוכיחם שזעונותם גרמו הסתכרות הלוחות, ולא היה מן הראוי כ"ל להזכיר מה שהיה צמח להם, המגדיל יוקר ערכם, כגון לוחות העדות לוחות הצדק, אמנם איכות מומרם שהיו של אבן שאין צוה שום התקנות והשיצות כהלעצר צלצורם, עם לו להכפיל כ"כ, וציותר שהקדים כל פעם לוחות אבן ללוחות עדות וצדק, ואין מהראוי להקדים הטפל לעיקר, לכן על שאין שם אבן צענין זה על מומר הלוחות והשעמום (שטיין) אצל ענינו כלשון משם רעם אבן ישראל (ס"ט וישי) שאמרו צו צעלי הלשון שהוראתו היסוד העיקרי של פדטיץ (שטאס, אורשטאף) כי מוחות האבן הוא קיצוץ חלקי חול שהתחמדו צו להיות עולם אחד, ככה יסוד כל דבר שפדטיץ כלולים ומתעלמים צו להחלמד עמו נקרא אבן, ולהיות שעשרה הצדקים הם היסוד העיקרי לכל הסרי"ג מלות, כי כלולים נקבלים ומתחלמים צהם (כ"ח"ט רש"י ס"ט משפטים, ואתה לך לוחות האבן, וכמ"ס צכי משל סרות על הלוחות) לכן קראם לוחות אבן כלומר לוחות שעליהם יסוד כל המלות, והודיע צזה יוקר וגדול ערך עשרת הדברות אשר כל הסרי"ג מלות ככללות ומליות צהם, והגם, כד למדנו רבותינו (סנהדרין נ"ד) נקרא אחד יולא לכונה טעמים, ככמוז אחת דבר אלהים שמים צו שמוענו, ואמרו (שבת ס"ט) כל דבור ודבור שילא נפסי הגזורה נחלק לשבעים לשונות (כלומר לשבעים שנים) ככמוז כפטיש יפוצץ סלע, כמו שהסלע מתחלק ע"י הפטיש לכמה נלוות כן כל דבור ודבור מתחלק לכמה חנים ע"ש רש"י ומוס' וכמ"ס צהערה שלישיית למחמד הסורה.) ועמה נחזונו על הסתימקות והדעיון

2

5
no

שיש להסתוללות האזניים, עם הפנים (הצורות והמדעות) המשתלקות בצורות מקראות המורה, כי
 ארבעה מיני אצנים הן, שמתחלפים זה מזה צמחוק וקושי עד שמקצתם נשתנים זה מזה צענין
 הסתוללותם, ובה הדומה הנלך להסתוללות והתפרדות מין אצן זה, אינו מקפיק לפיכך והסתוללות
 מין אחר מן האצנים, ככה הארבעה פנים הכללים שיטנם צורה פרד"ס, מחולפים הם זה מזה
 קושי מוכן ועומק כוונתם הפנימית, ומקצה זו נשוכים זה מזה צענין הסתוללות להשגת כוונתם,
 ובה הסתוללות העיון הנלך להצנת המכוון הפנימי שצפנים זה, אינו מקפיק להצנת פנים האחר.
 זה, אחד מארבעה מיני אצנים הוא הנקרא פתם צסם אצן, ושארם בן לשון צנין, והם אצני
 הסדרה המלויים ביותר ורוב חשימתן לצנין, והם מורכבות מן מול ועפר, לכן נקראים אצני מול
 (ואלדשטיינע) והם נשמשים לאצני ריחיים לעשוק ולמוזות ולשאר חשימשים צצנין, ולפי הרכבתם
 זאת נותנת הן להסתולץ ע"י כח הדומה צסם צפטיס, לכן צנת שיחוללו אין חלקיהם
 נחזים למרחוק, לפי שאין חלקי הרכבתם אדוקים כ"כ צמחוק. כי המול והעפר שצסם נפרדים זה
 מזה צקות, ולרכותם מוכשרות הם ביותר לתבצ צסם אותיות ושאר לורות. ככה הוא הפנים הראשון
 שצמורה הנקרא פטט, כי להצין המקראות צדך זה אין לורך להסתוללות גדולה, רק כשידע פידום
 המלות ויחצר אותם זה עם זה די לו לידע הכוונה הפשוטה שצמחוק, וזה מלושי השגה כששים
 וקטנים דומים לאכשי מדע, כי צדך זה לא ישיגים אם ימלא צמקראות מאמרים מתדמי המוצן
 או שמות נרדפים וכפלי ענין צמלות שונות, וגם צמלות עומן אין הצדל לו צסם אם הם מלאים
 או חסרים, על כל אלה לא ישים צעל הפטט עין השגתו, כי לא ישמור רק הטעמים מבלי
 לומר כוונה או ענין נראה לכל השקויים משקויי הדבור והלשון. והמקוצצ מקושר עם סבתו, כקלות
 הסתוללות העיון צדך זה, ככה גם השגתו קלה ומעוטה מאלד, כי לא ידע רק הדברים כמשמעת,
 ולא ידע לעומק כוונת המקרא, דומה לאצני השגה אשר לקלות הסתוללותם גם חלקיהם אינם נחזים
 למרחוק. העין השני מן האצנים הוא הנקרא סלע (פעלם) שיש בו חיות סידיי ונקראים אצני
 סיד (קאלקשטיינע) והרכבת אלו האצנים יותר קשה וחזק ממיין אצני השדה ואינם סמוגים כ"כ,
 לכן קשה לצצנם צהכאת הפטיס אם לא ציד מזה, ולקצה זו חלקי השצירה יתפוללו למרחוק ממדת
 צמחוק כח הדומה צמלקי הרכבתם הנדוקים זה צזה מאלד. ככה הוא הפנים השני שצמורה הנקרא
 רעט, כי הדומה ישמול לפלם הוראת כל חיבה וחיבה צמחוקי נדק, כי ידע שהמורה לא כחצה
 לשונה צקרי והדומן או דרך לחות לויפי המליטה לצד, ולא על מנם מלה זו מפרה כאן וצמקום
 אחר היא מלאה, ורק צכוונה מיוחדת השתמשה המורה צאחת מן החיבות או מן המאמרים מתדמי
 המוצן. לרמות ולהורות על ידו ענין מיוחד אשר לא ראה או לא יתכן לצצרו צאר היעני. אם
 להצנת הקיבור או לחכלית אחרת, ואם המלא תמלא צלשון הכחוצ מלה זרה או מליטה קשה או

6

11

6

7

26

לשון צלמי צבור, לא יסעצו לליאות חליטה או למקרה, כי אין זה מדרכי הסכמה העליונה, וצלי
 צספק צכוונה ורעון צמר צאלה לרמות צס על ענין נכחר צמאמרו, שלא ראה לצצרו צפירוש והטעמינו
 צמליטו, וזוה יתחייב שכל דבור מדברי המורה הם אחרות טהורות ומזוקקות, ואשר יקרא זר אלל
 המדקדק הוא אלל הדורש לענין נאות, כי כמו שלא נצרה דבר צעולם צלי חכלית מיוחד לו, ככה
 לא נפל צדברי חיים דבר ע"ל בקרי והדומן, וזהו לריך אל הסתוללות גדולה לעיון על כל
 מלה ומלה ועל כל אות ואות וגם על קוץ וקוץ, עד צוא על עומק המכוון צס. הנה ככה הסתוללות
 העיון צדך זה, ככה גם כח השגת עומק ענינה, דומה לסלע אשר לקושי הסתוללותו גם חלקיו
 נחזים למרחוק. העין השלישי מן האצנים הוא הנקרא לור, והוא יותר קשה וחזק מן הסלע,
 והוא מין אצן הצלמי מורכב מן מול ועפר אף לא מחלקים סידיים כי אם מן חלקי עפר צלצד,
 אלה שעפר ההוא אינו עכור וחסוך כשאר עפר אצן הוא זך מלחמלם, ומראהו כעין קרן הסור,
 ונקרא אצן קרניי (הקרנארטיגער שטיין) שיש בו גם כן קליפיף כמו שמוצי צקרן הסור, ונקרא
 לור על שם חלקי הרכבתו לצורים ומדוקים זה צזה צימחוק קשויו אספר שיטתו ולעשותו
 חד ומכין כסרין כמו שכתוב ותקח לפורה לור ומכרת, גם אספר להשתחיו עד שלא תהיה פגימה
 כל עיקר, כמו שכתוב צכל שיחטין צלור. הנה להסתוללות אצן הסור לריכה הכאה צכס יותר גדול
 וחזק מהסתוללות הסלע. ככה הפנים השלישי שצמורה הנקרא רעט, והסתוללות העיון צדך זה
 הוא על ראשי החיבות וקופי חיבות ליכוסם ומספרם, על אותיות רצות וחצירות, ועל הנקודות
 שצאותיות וכדומה לאלה, אשר צלי ספק הסתוללות העיון צזה הוא יותר קשה וחזק מאלד, דומה
 להסתוללות הסור, לכן ככה הסתוללות הגדולה צזה, ככה גם כח השגת ענינים יותר עמוקים, כי
 צעל הכוח יותר שידבק מתשבתו צדברי המורה וינגיל עומנו למצו צס, יותר יקשיבו על צינה,
 יותר חתענם נפטו צסם להרגיש חכמה על סכמה וצינה על צינה (העין הרביעי מן האצנים
 הוא הנקרא חלמיש (קיעזעל) והוא עוד יותר חזק ויותר קשה מן הסור, ונכלל צזה העין אצן
 קוב דיאלחמנט, שהיא הגשם היותר חזק וקשה מוכג הגשמיים הנודעים לנו (עין צרש"ס צציבור
 שמות ארבע מינים אצנים האלה) ובהסתוללותו לריך כח הצלמי משוער, ככה הוא הפנים הרביעי
 שצמורה הנקרא סוד, והוא ענין הדרכ צדך נשאל, הנסחר והנעלם מן הסמוך ומרוב אכשי מדע,
 כי אין לגלותו רק לאכשי סגולה, כי יחודע להם דברים קדושים אלהיים כמעשה צראשית ומעשה
 מרכבה ענין הצחות והמלאכים ומראה דמות צבור ה', אשר לא יכאו כ"א לצעלי רואי אור האמת
 לחנותו. ובה הסתוללות העיון צכמו אלה הוא כח צלמי משוער, לכן גם ההשגה צו עמוק עמוק
 הוא, כי המתעסק צס צלצ טהור ורעיון קדוש מוצעים מוך מדרי לצצו ענינים נפלאים עד אין
 חקר המתגברים והולכים צכל עת לפי גדול כח הסתוללות עיונו, כי אין קץ לחכמת המורה. הנה
 לפיות חומר הלוחות רומז על מעלת פנימיות המורה אשר ליוקר ערכה הלטריך להשגתה הסתוללות
 נפלאות, לכן צבוכים רועה הגאמן את ישראל לעוררם על מה שגרמו צעוים לצדד, הצידי להם
 כמה פעמים את מומריהם, לוחות אצנים, ולכן אצנר כאן צלשון רצים לכלול כל ארבעה מיני
 אצנו, כי עם אצן הוא עם הסוג הכולל, וקלע וזר ומלויים הם פרטי הסוג. וצמקום אחר יקראם

1

36

41

46

51

56

61

3

נלשון יחיד, לוחות חזן (משפטים כ"א י"ג כי תשא ל"ח י"ח) להורות על התאחדות הלכנית
 פנים, כי מה שהם נפרדים זה מזה אינו רק למחית חולשת עינינו, אונס אל הדורש חכמת
 התורה בכל לב לדעת האמת לחמתו, אליו הם מתאחדים מחד, כמו שהעידו צה"ל רבנו הגדול
 הגר"א שאמר קדר הלמוד הוא מלמטה למעלה, והשגה תחסו מלמעלה למטה שנהגין סקוד על
 זורין יצן סכל על זורין השפט והרמוז והדכות והסקוד, וכל זמן שלא יצן סקוד אפילו השפט
 אינו צדוק, וכדאיחא צמכרשנ"י (משפטים ל"ט) אורחא דאורייתא כך היא צקדמיתא ארמייתא ל'
 צמניו וכו' עד דקסתכל זעיר זעיר ודא הוא דכסה לכתח דאיכו רגיל צגוס ארמייתא לגבי ארפינ
 צאנפינ כדן חמי דעלאין אינון מלין וכדן פשטי דקרא כמה דאיסי ללא לחוספא ולא למגרע אפי' חות חד:

6

Ekev

Listen, Really Listen

Some twenty or so years ago, with help from the Ashdown Foundation, I initiated a conference at the Hebrew University, Jerusalem, on the future of Jewish peoplehood. I feared the deepening divisions between secular and ultra-orthodox in Israel, between the various denominations in the Diaspora, and between Israel and the Diaspora themselves.

7
 Life changing ideas

It was a glittering array of Jewry's brightest minds: academics from sixteen different countries representing all the shadings of Jewish identity. There were professors from Harvard, Yale, and Princeton as well as most of Israel's universities. It was a scintillating success and, at the same time, a total failure.

Halfway through the second day, I turned to my wife Elaine and said, "The speaking is brilliant. The listening is non-existent." Eventually I could bear it no longer. "Let's leave," I said to her. I could not handle yet more skilled presentations from minds that were *parti pris*, lucid, coherent, but totally closed to ideas that lay outside the radius of their preconceptions. Far from being a set of solutions to the divisions within Jewry, the conference perfectly epitomised the problem.

We decided to travel south to Arad, to meet for the first time the great (and very secular) novelist Amos Oz. I mentioned this to a friend. He winced. "What," he asked, "do you hope to achieve? Do you really want to convert him?" "No," I replied, "I want to do something much more important. I want to listen to him."

And so it was. For two hours we sat in Amos' book-lined basement-study at the edge of the desert, and listened. Out of that meeting came, I believe, a genuine friendship. He stayed secular. I stayed religious. But something magical, transformative, happened nonetheless. We listened to one another.

I cannot speak for Amos, but I can for myself. I felt the presence of a deep mind, a feeling of intellect, a master of language – Amos was one of the few people I knew incapable of uttering a boring sentence – and one who wrestled in his own way with what it means to be a Jew. Thereafter I had a public dialogue with him, and another with his daughter Fania Oz-Salzberger. But it began with an act of sustained, focused listening.

Shema is one of the key words of the book of Deuteronomy, where it appears no less than ninety-two times. It is, in fact, one of the key words of Judaism as a whole. It is central to the two passages that form the first two paragraphs of the prayer we call the Shema, one in the previous parasha, the other in this parasha.

What is more: It is untranslatable. It means many things: to hear, to listen, to pay attention, to understand, to internalise, and to respond. It is the closest biblical Hebrew comes to a verb that means "to obey."

4

1 In general, when you encounter a word in any language that is untranslatable into your own, you are close to the beating pulse of that culture. To understand an untranslatable word, you have to be prepared to move out of your comfort zone and enter a mindset that is significantly different from yours.

6 At the most basic level, *Shema* represents that aspect of Judaism that was most radical in its day: that God cannot be seen. He can only be heard. Time and again Moses warns against making or worshipping any physical representation of the divine. As he tells the people: It is a theme that runs through the Bible. Moses insistently reminds the people that at Mount Sinai, "The Lord spoke to you out of the fire. You heard the sound of words but saw no form; there was only a voice" (Deut. 4:12). Even when Moses mentions seeing, he is really talking about listening. A classic example occurs in the opening verses of the next *parasha* - *Re'eh*:

pe (8)
See (*re'eh*), I am setting before you today a blessing and a curse -
6 the blessing if you listen (*tishme'u*) to the commands of the Lord your God that I am giving you today; the curse if you do not listen (*lo tishme'u*) to the commands of the Lord your God. (Deut. 11:26-28)

This affects our most basic metaphors of knowing. To this day, in English, virtually all our words for understanding or intellect are governed by the metaphor of sight. We speak of insight, hindsight, foresight, vision, and imagination. We speak of people being perceptive, of making an observation, of adopting a perspective. We say, "It appears that." When we understand something, we say, "I see."² This entire linguistic constellation is the legacy of the philosophers of ancient Greece, the supreme example in all history of a visual culture.

Judaism, by contrast, is a culture of the ear more than the eye. As Rabbi David Cohen, the disciple of Rav Kook known as "the Nazirite," pointed out in his book, *Kol HaNevua*, the Babylonian Talmud consistently uses the metaphor of hearing. So when a proof is brought, it says *Ta shema*, "Come and hear." When it speaks of inference it says, *Shema mina*, "Hear from this." When someone disagrees with an argument, it says *Lo shemiya leih*, "He could not hear it." When it draws a conclusion it says, *Mashma*, "From this it can be heard." Maimonides calls the oral tradition, *Mipi hashemua*, "From the mouth of that which was heard."

36 In Western culture understanding is a form of seeing. In Judaism it is a form of listening.³

41 What Moses is telling us throughout Deuteronomy is that God does not seek blind obedience. The fact that there is no word for "obedience" in biblical Hebrew, in a religion of 613 commands, is stunning in itself (modern Hebrew had to borrow a verb, *letzayet*, from Aramaic). He wants us to listen, not just with our ears but with the deepest resources of our minds. If God had simply sought obedience, He would have created robots, not human beings with a will of their own. Indeed if He had simply sought obedience, He would have been content with the company of angels, who constantly sing God's praises and always do His will.

46 God, in making human beings "in His image," was creating otherness. And the bridge between self and other is conversation: speaking and listening. When we speak, we tell others who and what we are.
51 But when we listen, we allow others to tell us who they are. This is the supremely revelatory moment. And if we can't listen to other people, then we certainly can't listen to God, whose otherness is not relative but absolute.

1 Hence the urgency behind Moses' double emphasis in this *parasha*, the opening line of the second paragraph of the *Shema*: "If you indeed heed (*shamo'a tishme'u*) My commands with which I charge you today, to love the Lord your God and worship Him with all your heart and with all your soul" (Deut. 11:13). A more forceful translation might be: "If you listen – and I mean really listen."

4 One can almost imagine the Israelites saying to Moses, "OK. Enough already. We hear you," and Moses replying, "No you don't. You simply don't understand what is happening here. The Creator of the entire universe is taking a personal interest in your welfare and destiny: 11 you, the smallest of all nations and by no means the most righteous. Have you any idea of what that means?" Perhaps we still don't.

16 Listening to another human being, let alone God, is an act of opening ourselves up to a mind radically other than our own. This takes courage. To listen is to make myself vulnerable. My deepest certainties may be shaken by entering into the mind of one who thinks quite

differently about the world. But it is essential to our humanity. It is the antidote to narcissism: the belief that we are the centre of the universe. It is also the antidote to the fundamentalist mindset characterised by the late Professor Bernard Lewis as, "I'm right; you're wrong; go to hell."⁴

21 Listening is a profoundly spiritual act. It can also be painful. It is comfortable not to have to listen, not to be challenged, not to be moved outside our comfort zone. Nowadays, courtesy of Google filters, Facebook friends, and the precise targeting of individuals made possible by the social media, it is easy to live in an echo-chamber in which we only get to hear the voices of those who share our views. But, as I said in a TED lecture in 2017, "It's the people not like us who make us grow."

26 Hence the life-changing idea: Listening is the greatest gift we can give to another human being. To be listened to, to be heard, is to know that someone else takes me seriously. That is a redemptive act.

31 Twenty years ago I sat in a lecture hall in a university in Jerusalem and listened to a series of great minds not listening to one another. I concluded that the divisions in the Jewish world were not about to heal, and would never heal until we understood the deep spiritual truth in Moses' challenge: "If you listen – and I mean, really listen."

Life-Changing Idea #46

Listening is the greatest gift we can give to another human being.

מהו ריבוי ימים באמת

למען ירבו ימיכם וימי בניכם על האדמה... (יא, כא)

10
דיכח
צ'קין

1 | "אמרו ליה לר' יוחנן: איכא סבי בבבל. תמה ואמר: למען ירבו ימיכם על האדמה אשר נשבע ה' לאבותיכם וגו' כתיב, אבל בחוצה לארץ לא. כיון דאמרו ליה מקדמי ומחשכי לבי כנישתא, אמר: היינו דאהני להו" (ברכות ח, א).

והנה תמיהת ר' יוחנן צריכה ביאור, האם אמנם לא ידע ר' יוחנן שישנם אנשים זקנים בחו"ל, והרי אף בארץ בזמנו ראה זקנים בין העכו"ם, ומה הפלא שיהיו סבי

מישראל אף בחו"ל. [ויעוין פני יהושע שהקשה מה תמה ר' יוחנן והלא פסוק זה אמצות מזוזה קאי, ומצוה זו נוהגת בארץ ובחו"ל.]

ואשר נראה בביאור הדברים, שודאי לא היתה כוונתו של ר' יוחנן לומר שאין זקנים בחו"ל, אלא כוונתו היתה לסבי שהם אנשים שימיהם מלאים אושר ותוכן רק משום שקרובים לשכינה, וטובת הקרבה הזו היא שממלאת ימיהם תוכן ותקוה – "באים בימים". וזהו מה שמצא במה שאמרו לו שמקדמי ומחשכי לבי כנישתא שזה מהני להם, שבת כנסיות שבבבל יש להם זיקה לארץ ישראל, שבת הכנסת הוא ג"כ מקום השראת השכינה, ולכן כל בתי כנסיות שבבבל עתידין ליקבע בארץ. [ועיין מהרש"א.]

11
סע

ותנה מאמר אחר של ר' יוחנן מגלה על כוונתו כאן בגמ' ברכות ומוכיח כדברינו. שהרי בגמ' שבת (קה, ב) איתא: "כתיב 'וכל ימי הזקנים אשר האריכו ימים אחרי יהושע', אמר ר' יוחנן: ימים האריכו, שנים לא האריכו, אלא מעתה למען ירבו ימיכם וימי בניכם הכי נמי ימים ולא שנים. ברכה שאני". הרי במה זכתיב "למען ירבו ימיכם" הכונה היא לימים טובים ולא רק לאריכות ימים, ורק דברכה שאני ולכן גם אריכות ימים כלולה בימים טובים אלו, אבל העיקר הוא הימים הטובים ולא השנים (הארוכות, וימים טובים תלויים בקורבה לשכינה ובמקום ארץ ישראל ש"עניי ה' אלקיך בה מראשית שנה עד אחרית שנה").

והנה שמעתי מהגאון ר' שלום שוואדרון זצ"ל, המגיד הירושלמי הנודע, שכוונת הפסוק במש"כ "כימי השמים על הארץ" היא, שיהיו לכם ימים של "שמים" - דהיינו ימים מלאים רוחניות - אף כשחיים "על הארץ", כי המדובר בכתוב הוא על איכות הימים ולא על כמות הזמן. ודפח"ת.

כי אם שמור תשמרון את כל המצוה הזאת וגו'
ולדבקה בה. (י"א כב)

מת מאושר הוא האדם בזה העולם, שישנה לו היכולת להיות דבוק בד' ולקרא אליו בכל עת שירצה, כי קרוב ד' לכל קוראיו, ככתוב דרשו ד' בהמצאו, בלומר בזה העולם, הוא מצוי לכל, ובכל המקום אשר אזכיר את שמי אבוא אליך וברכתיך. זהו הכל בזה העולם.
אבל בעולם הבא, רב המרחק בין האדם ובין השי"ת וכמה מחיצות מפסיקות שמה. א"א להתקרב יותר ממוך אל ד'. ממה שהתקרב אליו בהינתו בחיים. ורק בשעה שמביאים את האדם לדין, אזי מקרבים אותו להשי"ת לתת דין וחשבון מפעליו, ואז מתירא האדם מההתקרבות הזאת, אבל בעל כרחו מקרבים אותו, וא"כ יותר טוב לו לאדם להתקרב אל ד' בזה העולם לרצונו, מאשר לקרבו בעולם הבא בעל כרחו.

12
סע
חיים